

blevet mere og mere vanskeligt at fremskaffe den ældre litteratur til undervisnings- og forskningsformål, og samtidig er bibliotekernes beskedne bestand af de klassiske værker og trykte kilder blevet mere og mere nedslidt. Der er derfor al mulig grund til at genudgive de mere centrale behandlinger og kildeskrifter, som bl.a. Kildeskriftselskabet og det alt for kortlivede Clio-Reprint forlag har gjort, og det må hilses med tilfredshed, at Sydjysk Universitetsforlag nu også har bevæget sig ind på dette område. Forhåbentlig bliver det ikke det sidste, som redaktionen (Claus Bjørn og Verner Bruhn) lader høre fra sig.

For undertegnede, som har oplevet at måtte vente halvandet år, før det blev min tur til at låne Statsbibliotekets eksemplar af Jensens og Olsens Oversigt (der oven i købet kun blev udlånt for 14 dage ad gangen), må netop denne genudgivelse siges at være et særdeles relevant valg.

Bogen er af flere grunde en nærmest uomgængelig kilde til den ældre fagbevægelses (og dermed også det ældre socialdemokratis) historie. Den er skrevet af DsF's topledelse, formanden Jens Jensen og sekretæren Chr. Martin Olsen (som overtog Jensens post i 1903, da denne blev Københavns første socialdemokratiske borgmester) kort efter, at den nystiftede landsorganisation havde udkæmpet storlockouten i 1899 og indgået septemberforliget. Begge var fremtrædende pionerer fra arbejderbevægelsens opbygningsfase, og begge var folketingsmedlemmer. Dette gør Oversigten til en central kilde til selvforståelsen i den socialdemokratiske arbejderbevægelses ledelse ved indgangen til det 20. århundrede. Bogens første halvdel er en engageret historisk gennemgang, som afsluttes med en 60 sider lang og gennemdokumenteret fremstilling af stor-

lockoutens forløb. Anden halvdel består af dataspækkede specialoversigter over de danske fagorganisationer. For mange forholds vedkommende udgør bogen det primære kildegrundlag for vor viden om fagbevægelsens udvikling frem til landsorganisationens dannelse.

Af disse og andre grunde, blandt hvilke Søren Federspiels indsigtsfulde indledning ikke må glemmes, fortjener Jensens og Olsens klassiker stor udbredelse.

Erik Strange Petersen

Kjeld Sørensen og Knud Vilby: *Skyggesiden. En beretning om fattigdom og forsorg i Danmark i tre generationer*. (Gyldendal, 1980). 94 s.

I 1978 udsendte forfatterne bogen »Fattig i Danmark«, anmeldt i *Historie*, XIII, 1-2, 1979. Det var en bog med beretninger af mennesker om deres eget liv, i alle tilfældene Danmark set fra skyggesiden. Her er noget af stoffet brugt i en mere populær udgave, og bogens svaghed åbenbares allerede i forordet: »De [beretningerne] handler om, hvordan en meget stor del af danskerne har haft det og stadig har det«. For det gør de dybest set ikke. De handler om, hvordan nogle individer *hævder* de har haft og har det. Her er der ikke gjort noget forsøg på at stille sig kritisk til beretningerne, de tages for deres pålydende og bruges nærmest til at »dokumentere« rimeligheden i forfatternes politiske synspunkt, som går ud på, at enten er man *fattig*, eller også er man *heldig*.

Der er ikke meget struktur over indholdet, men det går nærmest ud på at vise en del måder at have det skidt på. At sætte den kritik ind, som forfatterne selv ikke magter eller ikke vil, ville være et urimelig stort arbejde i forhold til bogens betydning. Så her skal blot tages som eksempel den første af bo-

gens beretninger med Sørensen og Vilby-refleksioner.

Der er tale om en mand, født 1906, der kom under værgerådet som 7-årig på grund af vanrøgt. Han blev sendt til Viborg, til et plejehjem, hvorfra han sammen med 15-20 andre fra et stort lokale blev udleveret til liebhavere. Dette er en så usædvanlig måde at blive placeret i et privat plejehjem på, at man nok gad have set en note her.

I et kommenterende afsnit efter dette erindringsstykke »Børneforsorg i gamle dage« skrives der om, hvor slemt det hele var; f.eks. svæver bogens forfattere i den vildfarelse, at værgerådene skulle *straffe*. De skulle vel nærmest det modsatte, nemlig arbejde for, at børn ikke blev hjemfalden til straf. Hos medlemmerne af værgerådene mener forfatterne ikke, at de stakels børn kunne vente megen støtte eller medlidenskab, for det var folk, der havde deres på det tørre. Til dette er at sige, at byrådene indvalgte mange sande børnevenner i værgerådene, f.eks. i Århus Peter Sabroes kampfælle, husmandssønnen Marius Simonsen, redaktør af Demokraten. Sådan kunne man blive ved, men det er ikke ulejligheden værd. De kommenterende afsnit nærmer sig momentvis urimeligheder (den negative holdning over for kristelig velgørenhed, fra hvilken så at sige hele vort sociale apparatur er udsprunget) eller det rene nonsens (s. 50, hvor sprutten er på tapetet). Blandt bogens billeder af social ulykke virker et par fra Det kongelige bibliotek så opstillede, at man nok gad se dem underkastet kildekritik.

Ib Gejl

Jörn-Peter Leppien: *Martin Rade und die deutsch-dänischen Beziehungen 1909-1929*. (Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins Bd. 77. Karl Wachholtz Verlag, Neumünster 1981).

Martin Rade (1857-1940) var professor i teologi i Marburg, i årtierne før første verdenskrig var han især kendt som redaktør af tidsskriftet »Die christliche Welt«. Her fremkom i 1909 en række artikler af cand. teol. Johannes Tiedje om »Tilstandene i Nordslesvig«, som indeholdt et flammende angreb på den officielle fortyskningspolitik. Tiedje påpegede de uheldige moralske følger af de tvivlsomme midler, der blev bragt i anvendelse for at få de danske nordslesvigere gjort til tyskere. Artiklerne vakte stor opmærksomhed, men fremkaldte mere kritik end tilslutning; langt de fleste tyskere fandt myndighedernes fremfærd ret og rimelig, og mange ønskede skrappe midler bragt i anvendelse. For at modvirke den ensidige måde, hvorpå den tyske presse behandlede nordslesvigske emner, udgav Martin Rade 1910-11 en særlig »Grenzmarkenkorrespondenz«. Heri blev der også rettet skarp kritik mod lederne af den samlende tyske organisation »Deutscher Verein für das nördliche Schleswig«. Denne organisation udøvede et sandt meningsstyranni over for dem, der enten fandt den tyske politik uheldig, fordi den ikke kunne føre til det ønskede resultat, eller som Martin Rade fandt den uretfærdig og uværdig for den tyske kulturnation.

Jörn-Peter Leppien gør omhyggeligt